

CONTEMPORANUL

Revista științifică și literară
iese de două ori pe lună,
redactor *Ioan Nădejde*.

No. 22 an. III.

Iași 1884.

Privim ca abonați pe D-ții ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

Idea despre ceea lume

(Sfîrșit.)
BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Dacă un trib ce emigră, în loc să ajungă în locuința cea nouă de-a-dreptul, veni în susul unei ape, tradiția și ideea despre întoarcerea în țerile strămoșilor, iea alte forme și întetește la alte pregătiri de drum. În unele țeri în carile vegetația ie foarte bogată, riurile sînt dacă nu singurul mijloc pentru a străbate innăuntru țerei, dar cu siguranță sînt cel mai bun. Humboldt spune, că în America de Sud triburile se întind de-a-lungul riurilor și afluenților acestora, și că pădurile ce le despart sînt cu neputință de străbătut. În Borneo ie tot așa; aice năvălitorii străini sînt așezați pe malurile riurilor și ale mării, așa că se vede limpede că năvălirea a urmat după cursul apei. De aice vin obiceiurile de înmormintare ce se țin la Borneo. Saint-John povestește că la Kanuți ieste obiceiul de a încărcă o luntre cu lucrurile șefului mort și a-i dă drumul pe apă. Brooke povestește că Melanezii obișnuEAU să trimeată trupul șefului înspre mare într'o luntre. Trebuie de însemnat că socotesc acest obicei ca vechiu, iear că acum pun aceste lucruri lînga mormînt: exemplu cum se schimbă obiceiurile și cum li se strîge înțelesul. Șinucii ne infătoșază un exemplu asemănătoriu: pun trupurile într'o luntre lîngă malul riului, cu piscu întors în cotiò merge apa.

„O călătorie care duce pe ceea lume mergînd după apa unui riu, duce pe nesimțite la cel din urmă soi de călătorie, care

ieste o trecere pe marea. De obicei se găsește această credință în țerile locuite de vre-o rasă venită de peste marea. Ceriul Tonganilor ieste o insulă îndepărtată. Ce ie dreptul nu se știe unde se află *Bulū*, locuința fericitilor din iusula Figi; dar nu se poate merge de cit cu luntrea, ceea ce dovedește că ie despărțit prin apă de lumea aceasta. Tourner spune că ie adul celor de la Sawoa ieste în cea mai îndepărtată parte apusană a S.woici; și spune că pentru a ajunge, sufletul (dacă ieste al unei persoane ce trăește în altă insulă) călătorește parte pe marea, parte pe uscat. Mai spune încă că Sawoenii zic de un șef mort *că a întins pinzele*. In alte locuri găsim pe lângă aceste credinți, ori chiar în locul lor, obiceiuri destul de însemnate. Ellis spune că se găsește cite o dată o bucată de luntre lângă mormint. In Noua-Zelandă, locuită de emigranți polinezieni se găsește adesea, spune Angas, o luntre, și une-ori chiar pîuzi și visle sau o bucată de luntre lângă ori înăuntru mormintului. Thompson spune că șefii Neo-Zelandeji sint iuvăliți și puși în niște lăzi în formă de luntre, schimbare care aruncă lumină asupra altor schimbări asemănătoare. Cînd găsim aceste deprinderi în locuri în cari n'au putut ajunge de cit cu vase, nu ne mai putem îndoi despre deprinderi asemănătoare pe care le găsim aiurea. S'a văzut că, Chonoșii, sau Patagonii apusenici, cari pretind a fi urmașii unui popor apusan, de dincolo de ocean, nădăduesc a merge să-l întilnească după moarte; se adăogim că își îngroapă morții în luntre lângă marea. Arocaniienii cari au credinți și tradiții asemănătoare, îngroapă une-ori cite un șef în luntre. Bonwick mărturisește că mai de mult Australienii din Port Jackson lăsau trupul la întimplare într'o luntre de coajă de copac; nu numai atita; Angas, care voește să arăte în ce chip un obicei al cărui înțeles ieste de o dată foarte limpede, trece mai pe urmă sub o formă a cărei înțeles nu mai ieste așa limpede, ca exemplu spune: că popoarele din Noua-Gallesde-Sud îngroapă morții într'o luntre făcută din coajă de copac.

Fapte asemănătoare găsim în emisfera septentrională. Se povestește că Șinucii pun pe toți afară de robi în luntre ori scerie de lemn; Bastian spune că Ostiacii îngroapă morții în luntre; Scandinavii vechi aveau obiceiuri asemănătoare.

După aceste fapte vine o explicație nouă. Noi vedem în ce chip în aceeași societate, se pot forma și se formează în oarecari condiții credinți despre două alte lumi ori despre mai multe, dacă pe lângă emigrare se mai adaoge și cucerirea, așa că se unesc popoare cu credinți deosebite despre locul în care se duc și morții. De obicei cînd întilnim neasemnări fizice și mentale, semne care dovedesc că rasa stăpînitoare și cea stăpînită n'au aceeași origină, fiecare crede într'o lume deosebită. In insulele Samoa se crede că șefii

au un loc deosebit numit *Po'oto*. Angas spune că Neo-Zelandeji nu îngroapă de cît pe șefi în luntri, nădăjduind că se vor duce la strămoși. Unii din Tongani, nu toți, cred că numai șefii singuri au suflète și se duc în *Bulotu*, ceriul lor: sigur iese pricina că tradițiile cuceritorilor noi sînt deosebite de ale cuceritorilor. Prin ajutoriul acestei explicări putem înțelege cum se face că lumii deosebite, menite pentru feliurite caste sociale și cari n'au nemic a face cu moralitatea, ajunga fi unele pentru buni și altele pentru rei. Să amintim cum cuvîntul *vilain* care a-zî ie numirea cea mai de înjosire, altă dată nu însemnă de cît rob, iar cuvîntul nobil nu însemnă la început de cît înălțimea ce aducea o stare socială înaltă, și nu poate fi îndoeală că părerea publică de la început nu înțelege a amesteca supunerea cu reutatea și stăpînirea cu bunătatea. Să ne mai amintim că de obicei cuceritorii formează casta militară, iar cucerii ajung robi cari nu se luptă; așa că în societățile întocmite pe asemenea temeli, demnitatea omului se măsoară de pe vitejie, așa zărim o pricină nouă pentru ca celelalte lumii ale cuceritorilor și ale cuceritorilor, cari la început fuseseră locuința strămoșilor fie-cărui, se ajungă în ideea populară, a fi una locuința celor buni, alta a celor rei. Așa că iese lucru natural că în țerile în cari urmașii pămîntenii ai popoarelor troglodite au fost supuși de către o rasă năvălitoare, se întimplă că lumile în cari cele două rase nădăjduesc a se întoarce, se desoebesc prin aceea că, una ie locuința celor rei, alta a celor buni. Se va naște o credință asemănătoare cu cea de la Nicaragua. Popoarele din această țară cred că cei rei, adevărații cei ce au murit pe a-casă, se duc sub pămînt în Miztanteot, iar cei buni, adevărații cei ce au murit pe cîmpul de bătăie, se duc să servească zeilor în locurile unde resare soarele și de unde s'au adus popușoi. La Patagoni găsim dovadă că urmașii unei rase de troglodiți supuși, nu privesc lumea sub-pămînteană ca un loc de mizerie. Ci din contra zic că după moarte se duc în peșterile sfînte, pentru a duce o vieată plăcută împreună cu zeii cari domnesc în țerile cu băuturi tari. Dar cînd, ca în Mexic, au fost cuceriri, lumea sub pămînteană, trece dacā nu ca un loc de pedeapsă cel puțin ca un loc unde nu ie bine.

„Fără îndoeală că noțiunile ce se vor formā în acest chip se vor schimbā după noțiunile cele din trecut. Credințele despre celelalte lumii pot suferi mulțime de schimbări; se poate să se amestece în iele niște lucruri ce nu pot fi și cari fac credințele nelogice. Ieste de însemnat că locuința iadului, după feliul cum înțelegea Grecii Hadesul, care nu iera o locuință îngrozitoare pentru cei d'întāiu urmași a unei rase troglodite, poate suferi așā

schimbări în cît să se prefacă într'un loc de pedeapsă prin singurul fapt al contrastului, căci iese contrariul locurile fericite unde se duc celelalte suflete, iar insulele de la apus erau menite-bravilor și locuințele cerești pentru favoriții zeilor. În sfîrșit trebuie de amintit că țerile rele de locuit unde sînt trimeși cei reii au o origină asemănătoare cu Tartarul și cu Gheena.

„Se poate înțelege în același chip zemislirea altei lumi despre care trebuie să vorbim. Trecerea de la locuința de pe un munte la o locuință din ceriū, nu pare să se fi făcut greu.

„Multe popoare au obiceiul de a îngropă pe munți și am văzut că sînt în Borneo locuri unde iese obiceiul de a pune trupul șefilor pe un vîrf greu de suit, și tot aici se mai găsește credința că sufletele morților șed pe munți. În asemenea caz pare adevărat că obiceiul iese pricina credinței; dar vom vedea îndată că o credință care de o dată părea asemănătoare cu aceasta poate avea în alte cazuri, altă origină. Aice iuse ne mărginim a spune că cel mai înalt munte ce se vede trece drept o lume locuită de morți, mai ie de însemnat că în limba simplă a selbategilor locuința pe un vîrf înalt spre cer și locuința din ceriū se amestecă ușor. Să nu uităm că omul ieia ceriul drept o clopotniță susținută de aceste virvuri înspăimîntătoare și vom înțelege că trebuie să ajung la închiere că locuitorii acestor înălțimi se pot ușor sui în ceriū. O dată această credință stabilită, se desvăște ușor. Se poate chiar să ieasă o idee nouă, anume că sînt ceriuri deosebite unele de altele și locuite de popoare compuse din spirite de diferite trepte.

Dar, după cum am dat a înțelege, credința că oamenii s'au scoborit de sus, că morții trăesc pe înălțimi ori în ceriū, nu iese singura cu putință; iese încă alta, care pare adevărată și care nu duce la aceea-și închiere; ci din contră păstrează această locuință cerească unei rase de oameni deosebiți, oprind ori-care altă idee. Și ieată cum a luat naștere aceasta. Se poate găsi dovadă din timpurile cele mai îndepărtate pînă în vîrstele de bărbărie, că se aleg locurile mai înalte pentru a așeză apărări: dovadă castelele din Bretania-Mare, fortărețele moderne și vechi de pe Rhin, orașele și satele de pe înălțimile din Italia făcute în veacul de mijloc, în sfîrșit locurile țării din orient înfipte pe virvurile cele mai cu neputință de suit; mărturie sînt încă întăriturile ce se întilnesc pretutindene unde omul ieșit din selbătăciea primitivă, a găsit locuri bune de apărare. Godoi descrie o fortăreță făcută pe o înălțime de cătră Mexicani vechi Chibehaii fac întărituri pe înălțimi; în sfîrșit Peruvienii întăreau virvurile munților, cu șanturi și zidiuri. Și așa năvălitorii și asupriții trag folos din înălțimi. Ruinele întăriturilor romaue cari se găsesc pe înălțimile Angletterii amintesc

acest obicei. De sigur că în timpul luptelor și a cuceririlor cari se urmau fără încetare, adesea s'a întâmplat că rasa cuceritoare să fi luat vre un loc ridicat. O povestire pe care o datorim Rajahului Brooke, spune lupta prelungită ce a ținut în contra unui șef muntean din Borneo și ceea ce trebuia să se întâmple numai de cit cind locul cel tare a ramas în mina rasei celei mai superioare. Protivnicul său întărise o stîncă aproape cu neputință de suit pe virvul Sadocului, un munte nalt de vre-o 5000 de picioare și încunjurat de mușți mai mici. Rajahul Brooke îl numește întunecos și măreț. Legenda Daiacilor îl numesc munte mare unde nici un dușman nu îndrăznește să meargă. Cea d'întăiu încercare de a luă această întăritură nu reuși de loc; a doua, cind întrebuință un tun mic de asemenea nu reuși, și numai mulțămită unui obuzierii pe care îl trase cu greu și în mijlocul urletelor unei sute de Daiaci dovedî. Șeful pe care numai puterea armelor unei rase civilizate l'a putut alungă din vizunie de sigur că înfricoșase vecinătatea. „Buicul Rentap“, cum îl numeau ieră foarte reu; omorea cite o dată chiar pe oamenii săi; nu ținea în nici o samă obiceiurile locului: între altele, își luase a doua femeie dintr'un popor care nu voea alianța sa; o luă și o duse în locul său, lepădă pe cea bătrână și a făcut din cea tinără regina Sadocului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

„Ajutat de aghiotanții săi Layang, Nonang și Loioh, cari îi țineau locul în posturile cele mai dinainte, ieră de neînvinș pentru toți puternicii pămînteni. Acuma începeau a avea despre iel credinți superstițioase. Se dădea că o legătură ascunsă unea șerpii cu strămoșii lui Rentap, sau că sufletele acelora stăteau în aceste animale desgustătoare. Deci dacă în locul unui șef pămîntean, trăind așa-fel în nouri (cari împiedecară cel din urmă atac) care se coborea din timp în timp pentru a săvîrși cite-va fapte de răzbunare, care ținea toată înprejurimea înfricoșată și care dădea loc la niște povestiri trecute sub form de credinți superstițioase, presupunem niște șefi năvălitori, aducători de cunoștinți, de meșteșuguri, de arte, necunoscute pămînteilor, trecînd drept niște ființi de un ordin mai înalt, cum trec a-zî oamenii civilizați înaintea selbatecilor, să mărturisim că s'ar fi făcut legende spre lauda aceștei rase mai superioare, așezată în ceri. Fîind că Daiacii cred pe zei foarte puțin deosebiți de oameni, și presupun că D-zeul și făptuitorul suprem Tapa șede într'o casă ce samănă cu a unui Malez și că chiar iese îmbrăcat după modă Dayacilor, ne pare sigur că poporul ar fi crezut că un cuceritorii ce ar fi fost în asemenea condiții are un caracter zeesc. În sfîrșit dacă țara ar fi fost de acelea unde seceta aduce credința în făcătorii de ploae și în turmele cerești, dacă ca Zulușii vor crede în doftorii în ape

cari au puterea de a lupta în contra fulgerului și a grindinei și de a azvârli fulgerul la un alt doctor pentru ca să-l cerce, șeful care ar trăi pe un vârv în jurul căruia s'ar formă nourii, și de unde ar porni furtunile, ar fi fără îndoială privit ca faptașul acestor schimbări, ca un zeu care ține în mîna sa trăsnetul și fulgerile. Nu s'ar mărgini numai a-i însuși această putere, ar povesti că s'a coborît cîte o dată din această locuință cerească, că s'a arătat printre oameni, și că a avut legături amoroase cu fiicele acestora. Și tracă numai puțin timp peste aceste legende, să se exagereze și să se idealizeze puțin, să se lățască faptele ca isprava, lui Samson cea făcută cu o falcă de magariu, ori cu prăzile făcute de Ahil, ori ca faptele mărețe ale lui Ramses, care singur omorî o sută de mii de oameni, și vom ajunge îndată la ideea că cerul iese locuința unor ființi supra-omenești care poroncesc puterilor naturii și cari ceartă pe oameni.

„Știu bine că-mi vor bănui evhemerismul meu, și că mitologii ale cîroră idei sînt a-zî la modă vor crede că au isprăvit ast-feliu cu explicările mele. Aice nu arăt această idee de cît din întimplare și fără dovezi. Puțin cîte puțin, după ce voi fi arătat că-î în unire cu toate dovezile directe ce avem despre moda primitivă a cugetărei, nădăduesc să arăt că faptele numeroase ce le găsim la rasele civilizate ori pe jumătate civilizate, nu susțin de loc teoriile ce domnesc a-zî în mitologie, și că aceste teorii sînt în neunire cu legele evoluției minței.

„Închierea generală la care ajungem, iese că ideea de o altă lume trece prin diferite perioade de desvălire. Mai întăiu își închipue lo-uința morților asemenea cu a celor vii; dar puțin cîte puțin cele două locașuri se deosebesc unul de altul; locuința morților merge până în pădurile vecine, până în pădurile îndepărtate, până pe dealurile și munții ce se pierd în depărtare. Credința după care mortul se duce să întilnească strămoșii da naștere la deosebiri nouă cari variează ca și tradițiile popoarelor. Urmașii așezați ai unui popor troglodit (locuitori în peșteri) cred că morții se duc într'o altă lume subpămînteană, de unde au ieșit; dar rasele emigrante pun ceea lume în patria strămoșilor unde sufletul trebuie să se ducă după moarte, călătorind pe pămînt ori pe cursul unei ape ori trecînd marea, după locul unde iese aceea patrie. Societățile formate din cucerii și cuceritori care n'au aceea și tradiție despre origina lor, au mai multe lumi viitoare deosebite; una ie sus, alta iese jos după starea celor două rase. Dacă se întimplă că aceste popoare să fie cucerite de cătră niște imigrați mai puternic se amestecă complicații nouă în ideea de ceea lume; se întocmesc din nou mai mult sau mai puțin deosebite. În sfîrșit în țerile unde locul morților clasei mai de sus:

ieste așezat pe virfurile munților, o trecere ușoară mută locuința morților în ceriū mai întâiū într'un loc din ceriū vecin cu munții mai tîrziū pretutiundene fără deosebire. Așa-feliū că pretinsa locuință a morților, mai întâiū asemănătoare cu a celor vii se deosebește din ce în ce în gînd; depărtarea ce o desparte și direcția care conduce se face din ce în ce mai nehotărită, și la urmă spiritul încetează de a-i determină un loc în spațiu

„Toate aceste închipuiri, care își au rădăcina în ideea ce s'a făcut la început despre moarte, sufăr tot odată schimbări treptate asemănătoare cu ideea de moarte. Învierea privită la început ca îndată după moarte, iese prelungită la nesîrșit; sufletul socotit la început ca material, se șterge din ce în ce până ajunge ce-va eteric; vieța cealaltă, care la început reproducea întocmai pe cea pămîntească se deosebește din ce în ce, și locul unde iese acealume trece dintr'un loc cu totul vecin, la un loc despre care nu se știe nemică și pe care nu și-l pot închipui.“

(trad. din H. Spencer).

Sofiea Nădejde.

Sîrbul cu Plătica

(Anecdota populară).

Sîrbul o plătica cumpărase o-dată
Și s'a dus s'o rădă mai d'ntăiū la baltă
Vîrînd apoi dintr'însa d' mîncat se facă,
Merge. Cum ajunge iel, pe mal se pleacă
Iea cuțitul în mînă iewar cu cealaltă
Își ținea plătica, și-o muiea prin baltă
Și-o rădea. Răzînd'o și muînd'o în apă
Iată se trez-ște că din mîni o scapă.

Cum scăpă plătica, hai s'a ca mai dus,
Iară Sîrbul grabnic se ridică 'n sus,
Mîna cu cuțitul pune iute la spate,
Iar cu cealaltă tot în piept se bate
Și sirbește începe cam așa să i zică:
— Vină 'ncoace dragă! Zeu că n'am nemică!
„N'am cuțit—drăguță, zeu că n'am cuțit,
„Am făcut în șagă, iew te-am gîdilit
„Ia așa cu mîna....

Astfeliu tot vorbește
Sîrbul și se jură și s'afurisește;
Dar vădînd că'n vorbă i n'are iea crezare
A plecat dîînda i plin de supărare:
— Ține miute atuncea că cuțit a fost!...
„Ce socoți tu?... Sîrbul nu-i așa prost.

Th. D. Sprecuță.

Cele cinci epidemii de holeră la Paris

după

M. Bouchardat.

Două boale molipsitoare cu parasiți, și cari se sting, au domnit la Paris în veacul nostru: disenteria și holera. Amîndouă au următoarele asemănări: se pot arată sub două forme foarte deosebite: 1-iū sînt molipsitoare și fac parte din grupa boalelor parazitare; al 2-lea pot fi și nemolipsitoare și a se arată din pricină foarte feliurite.

Amîndouă feliurile s'au întîmplat la Paris. Am avut disenteria nemolipsitoare care domnește totdeauna și face mult reu, disenteria molipsitoare sau parazitara s'a întîmplat foarte rar. Holeră nemolipsitoare se vede în fie-care an, face puțin reu; cea molipsitoare sau parazitara face multe jertfe și nu-i bine să o uîtăm.

Să începem mai întăiu cu disenteria. Cluj

De mai mult de cincî-zeci de ani nu s'a văzut, de cît o dată, la Paris desenteria molipsitoare; a fost adusă de armatele franceze cînd s'au întos în țară după închierea păcei cu Austria în cea din urmă expediție în Italia. Mai multe regimente tăbăriră la Saint-Maur; disenteria ce domnea în armată tot ținu mai departe ba se întinse și la Vincennes, Saint-Maur; cite-va cazuri se întimplară la Paris. Dar timp de opt-spre-zece luni, deși boala se părea strisă, tot se mai iveau ici colea cazuri. Am fost adesea prin pădurea de la Vincennes și sînt încredințat că parazitul specific se păstră și se respindea din pricina necurățeniilor.

Zimmermann, Pringle, Lind, Desgenettes au dovedit că această disenterie iese molipsitoare, faptul s'a întărit prin observația lui Van Greuss care a dovedit că disenteria parazitara nu lovește de două ori pe acela-și om, cum face disenteria obișnuită.

Epidemia de la Saint-Maur nu făcù zgomot, parasiții se stînsură și morți fură puțini.

Disenteria sporadică, ale cărei pricină sînt foarte feliurite, se întîlnește pururea la Paris. Mai adesea se pricinuește din lipsă de hrană bună, 54 muriră de asemenea boală în 1880.

În timpul încunjurării Pari-ului de Prusieni s'au întîmplat mulțime de morți de disenterie. Pricina a fost lipsa de hrană. Tot o dată mureau mulți și de diaree.

De holeră nemolipsitoare, pricinuită tot de lipsă de hrană mor puțini la Paris: 18 în 1880 și 28 în 1881.

Holera parasitară la Paris.

Năvălirea holerei în Europa, la 1832, fusese prevestită încă de pe la 1825. Dînd samă de lucrările lui Moreau de Jonès, Cuvier zicea: „Moreau de Jonès a urmat mersul amenințatoriū al holerei, acest flagel a cărui putere omoritoare nu mai avuse păreche pe pămînt, și care omorî 6,000,000 de oameni din Asia în 7 ani. Iel urmărește boala pas cu pas de la Bombay până la Bassora și Bender-Abassi, și de acolo prin Persia și Mesopotamia până la țărmurile Mediteranei și ale mării Caspice. Guvernul rus și cel egiptean, au fost înștiințate și vor fi luat măsuri pentru a mîntui Europa de primejdia ce o amenință pe neașteptate“ (Cuvier, 1825).

Europa n'a scăpat. Cum a ajuns parazitul la noi plecînd de pe malurile Gangelui? Venit'a prin vînt? Ar fi presupunere de ne primit, ridiculă. Ne-a venit prin urmări de generații de parasite. Dușmanul nevăzut a plecat din India cu hagiī. Aceștia au murit, parasiții înse au avut urmași cari au îmbolnăvit pe alții și așa mai departe până ce au ajuns și la noi.

Germanii parazitului pierd destul de înte puterea, căci nu ține mult timp holera nici în tîrgurile cele mai cu mulți locuitori. Cit timp sînt primejdioase generațiile de parasiți? Nu s'ar putea spune cu siguranță. Pot să se împrăstie prin mărfuri și peteci? Ieste foarte de crezut. Trebuie să se ia măsuri în această privință, tot deauna am fost din acei ce au erezut în caracterul molipsitoriū al boalei.

De la 1832, admitînd lucrarea unui ferment (acuma parazit) ca pricină a holerei indiene, ziceam, în teza mea (la 11 april 1832, una din zilele în cari holera a omorît mai groznic în Paris):

„Natura boalei, care stă într’o stricare primitivă a singelui, năvălirea ieî aşà de grabnică, mersul ieî cel iute, faptele acestea, raportate la cele ce cunoaştem, pot fi asemăanate cu o fermentare care începe numai sub înriurirea unui ferment a căruia natură regulează cum se va face lucrarea. Explicarea ieste după medicina veche; dar fapte nouă asupra naturei fermentilor, cred, că vor da acestei teorii o valoare nouă.“

Mai departe ziceam :

„Stricarea singelui se cunoaşte, şi ieste uşor de constatat; dar pentru a cunoaşte cu siguranţă natura adevărată a acestei stricări, anatomia patologică ieste fără putere. Microscopul poate să ne descopără taine pe cari scalpeli nu ne le-ar arătà nici o dată.“

Mă învoisem cu Raspail pe care îl văzusem adesea în gradina plantelor în 1828, pe cînd făcea cercetări microscopice asupra gramineelor, să cercetăm sîngele bolnavilor de holera; dar întîmplările ne depărtară unul de altul. La 1849, aveam alte datorii de împlinit şi Raspail părăsise calea ştiinţei.

Cum lucrează parazitul asupra noastră? Întră în noi prin apă, prin mîncare, ori prin aerul ce inspiăm? Această din urmă părere o socot foarte probabilă. Cît timp ţine pregătirea boalei în urma molipsirei? Une-ori mult timp, alte ori loveşte ca trăsnetul după condiţiunile ce află; dar, mai adesea, holera ieste precedată de o diaree.

Parazitul se îmulţeşte în sînge şi în intestine, trebuie să-l căutăm.

Epidemia din 1832

De veacuri, ieră holera la gurile mlăştinoase ale Gangelui. Sub înriurirea puterniceî activităţii comerciale a An-

gliterei, în 1819, se întinse peste marginile ieii obișnuite; se arată la Jessora, în Malaca, în Iava, unde din 4000000 de locuitori, muriră 400,000: la Bénarès, în Borneo, în Bengal, de la Calcuta până la Bombay (1818). De acolo, trecu în insulele Moluca, în insulele Franției și în Bourbon (1819), în imperiul Birmanilor și în China, unde se întinse de la Canton până la Peking.

În curînd, înaintînd spre N și A, ajunse în Persiea (1821), și de acolo în Arabia, la Basora, în Bagdat. Peste doi ani, în 1823, se arată la poalele Caucazului, pe țărmul mării Caspice și în Siberiea (1826), spre nord; străbătù în Rusiea, mulțime mor la Moscva și la Petersburg (1830).

În anul următoriu năvăli în Polonia, în Galiția, în Austria, în Boemiea, în Ungaria, în Prusiea, Clot-bey a dat o descriere despre epidemiea ce a fost în 1831 în Egipt: voiù amintì cite ce-va.

„În luna lui iunie a primit știre consiliul sanitar din Cair de la un doftor din armata din Hegiaz, vestînd că holera s'a arătat la Meca și că mulțime de locuitori și de hagiï au murit. După acest raport și după faptele petrecute în Hegiaz, se pare că a fost adusă în cele de pe urmă zile ale lunei chawal (15 august 1831), de hagiï din India și din portul Mascata, unde muriseră mulțime de oameni. După o lună părea că s'a stins, cînd începù de o dată cu strășnicie, cum sosiră mulțime de hagiï. Se ținu de dinșii în împrejurimile Mecei și după două luni și jumătate încetă de tot atît printre locuitori cît și printre hagiï.“

După ce încetă hagiïcul, hagiï cari veneau spre Egipt intrară prin Cosseir și Suez. La 13 august, ajunse în Cairo caravana de la Meca. O puseră la carantină la Birket-el-Hagg, cu toate îngrijirile cerute. Cu toate acestea neliniștea ieră mare în Cairo, mai ales între Europeni. De cite-va zile, zgomotul nehotărit că ieste holera în oraș se tot întărea. Dar la 12-15 august, murind răpede mai mulți oameni de samă nu se mai lăsă loc la îndoeală;

mortalitatea crescî iute, la 16 numărul morților ajunsese la 83. La 17, toate trēburile se intrerupseră, consulatele se închiseră, negustorii și funcționarii, crezînd că le va fi mai bine afară din oraș, fugiră lăsînd toate baltă.

„Frica cuprinse și pe doftori și spițeri, numai cei Europeni stătură cu curaj la locul lor. În cele di'ntăiū zile, turburarea fu la culme, mai ales în mahalaua Europeanilor. Fete inspăimîntate, porniri grabnice cămilii ce duceau bagajul fugarilor, țeranî lăntuși trimesi de pașă pe la satele lor, în sfirșit, mulțime de secrie cu morți, formau o priveliște, de care pot avea idee numai cei ce au văzut'o.

„Dar după această scenă de neregulă urmă alta și mai îngrozitoare. Numărul morților mergea crescînd, în curînd ajunse așa cum nu se mai auzise să fi fost altă dată la vre-o epidemie, ai fi zis că nime nu va rămănea cu viață din tot Cairul. Așa de grozavă ieră reutatea boalei, așa de puține ajutoiri se dădeau în cît de la început de abiea se citează cite-va cazuri de lecuire: mai mult murea sārăcimea. La fie-care pas vedeai cite unul lovit de holeră cāzînd la pămînt și murînd peste cite-va ceasuri de suferință. Răbdarea musulmană, ne atînsă de epidemiile de ciumă cele mai grozave, se sfirși acuma, și cea mai mare parte din Turcii cu avere, ca și pașalele, fugiră din Cairo ori se închiseră în casele lor și luară māsuri desprețuite pănă atuncî.“

Din Egiptet holeră merse în Angliea, de acolò veni în Franția în 1831; zbučni la Calais la 15 Mart. La 26 iulie, consiliul ospiciilor numi o comisiune alcătuită din Portal, Antoine, Dubois, Lisfranc, Chomel, Cruveilhier, Parent-Duchâtelet și Guéneau de Mussy.

Această comisie propuse la 19 sept. 1831 să se facă spitale în mähälale depărtate de centru, în număr de 4 ori 3 în cari să se primească numai bolnavi de holeră; hotărea pentru acest sfirșit cele de la l'eaupon, Saint-Louis, Saint-Antoine și Cochin, și cerea mai ales *seque-*

strarea. Cerea să se facă la Montmartre și Mont-Valerien, ospicii pentru cei ce se vor ridica de pe boală.

Sfătuea să fie oprite, pe timpul epidemiei, întruniri de oameni numeroase, vinderea peticărilor și vechiturilor; cerea să se mute piețele de târguit aproape de bariere; să se puie la toate casele în cari va fi un bolnav un semn ușor de cunoscut care să stea încă 8 zile după încetarea boalei.

Prefectul de poliție, în înțelegere cu cel de departament, luă, la 20 august 1832, hotărîre și înființă o comisiune centrală de salubritate, compusă din 43 de membri; două-spre-zece comisiuni de arondisment, însărcinate de a stă în corespondență cu cea centrală și cari trebuia să se înțeleagă cu alte comisiuni numite în fie-care din cele 48 de quartale ale orașului și în cele două arondismente ale departamentului.

La 13 februarie 1832 se arată holera și la Paris; cel di'ntăiu mort fu portariul lui Aubé, droghist, ulița Lombardilor. L'am văzut. La 26, patru persoane se îmbolnăviră și muriră în cite-va ceasuri; la 27, șese bolnavi fură aduși la Hôtel Dieu; la 28, ȳerau 300. Toți ceialalți bolnavi fugiră. Din 48 de quartale ale Parisului, boala cuprinsese 35. Comisiunea centrală se declară în permanență, biurourile de ajutoare se organizează în fie-care quartal și 12 spitale trecătoare se începură; din toate arondismentele, al treilea nu suferise încă; dar la 31 mart și 1 april epidemia se întinsese în tot târgul. La Vienne se arată epidemia la 13 și 14 septembrie în 6 quartale. A doua zi, se întinse în tot orașul.

Iată ce spune comisiunea despre holeră: „Din 300 de bolnavi ce ȳerau la 31 mart, și a căroră locuință ȳera cunoscută (la 249), 86 muriseră. Holera începuse la 26 mart, și, la 2 april, numărul morților ȳera de peste 100 pe zi; la 3, ȳera de 200; la 5, de trei sute; și mergea crescînd în mod îngrozitoriu. La 9, peste 1200 se îmbolnăviră și 814 muriră. În sfirșit la 18 zile după începutul epidemiei (14 april) se socoteau la 12 sau 13,000 de

bolnavi și la 8000 de morți, căci, la începutul epidemiei rar cine scapă din cei ce se îmbolnăveau.

„Mersul boalei făcea de prisos toate măsurile luate; se grăbiră de făcură ambulante dar le lipseau toate. Administrația ceru atunci ajutoriul de la binefacerea publicului.“

Comisiunea însămnă „zelul cetățenilor generoși cari, în aceste triste timpuri, se grăbiră a dà unii bani mulți, alții o parte din casa lor pentru a pune bolnavi. Regele dădu 584,000 de franci și primi bolnavi în infirmeriile palatului. După 24 de ceasuri de la cerere, publicul dăduse toate cele pentru ambulante, pentru spitale întemeete a nume și pentru doftori. Mulți tineri din școalele înalte și femei dădură tot ajutoriul trebuitoriul în vremea boalei.“

Cioclii de la pompele funebre nu mai vreau să care ațiția morți deși li se crescuseră tare lefile; *mai bine vieuță de cât plată mare*, ziceau ie. Administrația căută alte mijloace pentru a duce morții.

„Veni ideea de a întrebuintă furgoanele de la artilerie; acestea ierau cel puțin gata, și putea să le dea îndată ministrul de război. Le încercară, în adevăr într'o noapte, dar zgomotul de fiere, acest zgomot așa de cunoscut și crescut încă din pricina numărului mare de trăsuri turbură odihna cetățenilor, și afară de acestea din pricina hurducăturilor se desfăceau scîndurele, se rumpeau pîntecele și mațele, iear pe uliți curgea o materie puturoasă. Adoua zi chiar se lăsară de această idee. Dar boala mergea crescînd și morții se grămădeau în case, în spitale, nu mai încăpeau.“

Nu se mai găsea cine să îngroape morții. Mulțimea din mähălele sărace, închipuindu-și că *guvernul otrăvește poporul*, se resculă și se petrecură scene singeroase.

În sfirșit boala se mai slăbi. La 14 april, începură a muri numai cîte 651 în loc de cîte 756; la 30, de abia peste 100 (114), și de la 17 mai la 17 iunie, numai cîte 15 ori 20 pe zi.

Începuseră a se liniști oamenii, se începuse a crede

că boala și-a pierdut puterea; când la sfârșitul lui iunie și la începutul lui iulie, numărul morților crescù din nou și ajunse la 45—30 pe zi.

De o dată se suî și mai sus: la 9 iulie, muriră 71 de persoane; la 13, 88; la 14, 107; la 15, 128, la 16, 170 și la 18, 225.

Frica cuprinse din nou pe locuitori.

Din fericire numărul morților începù iar a scădea, la 28 iulie mureau cîte 25—30 pe zi. Așa ținù toată luna lui august și pe la începutul lui septembrie.

De la 8 septembrie începură a muri cîte 10 până la 20 pe zi. De la 18 septembrie până la 1 octombrie la 10 pe zi; apoi, în sfârșit, de la 0—6. Atunci se zicea că s'a stîns holera. Holera a ținut decî 27 de săptămîni, de la 26 mart la 30 septembrie. Perioada de creștere a fost de 15 zile, cea de scoborîre de 62. Acela-și fenomen în privința suirei răpezi și a scăderii treptate mai lungi s'a observat și în alte orașe din partea de miezã-noapte a Europei. La început mureau aproape $\frac{3}{5}$ din numărul bolnavilor, dintre cei dintâi 28, 18 pieriseră. Dar după aceeașã datã (20 april) murirã pe jumătate.

Dupã raportul comisiunei au murit în Paris 18,402 d'între cari 12,733 în april și 2,573 în iulie. Holera nu se stînsese așã de iute cum arată raportul. Murirã încã 62 în octombrie, 33 în noembrie și 7 în februarie.

Epidemia de la 1849.

Tot din Anglia veni boala și în acest an. În Anglia se arătase de pe la sfârșitul lui 1848; dar de cîți-va ani venea tot pe calea veche înspre Europa; se arătase cu tărie la Medina și la Meca, mai ales lovì pe hagiî din Siria, Algeria, Tunis și Maroco. În 1847, nãvãli în Persia, apoi în Rusia, zbuclî la Constantinopoli în 1848; pe la noembrie ajunse în Europã apusanã; zbuclî la Leyda la întãiu noembrie 1848.

Se luaserã mãsuri încã din 1848, dar la 1849 cînd

zbučni ieră altă administrație foarte neghibace în această privință.

Blondel în raportul său către directorul general Davenne, amintește cu tact și cu independență de caracter foloasele ce adusesese vechiul consiliu general al ospiciilor cari luase toate măsurile convenite în vremea holerei de la 1832.

Directorul cel nou ieră plin de curaj dar *fără nici o experiență în asemenea grele lucruri*. Se încunjură de doctori și ajutat de sfaturile lor luă măsuri.

Primiră bolnavii de holeră în toate spitalele și nu-i puseră nici în odăi deosebite măcar, nu înființară spitale nouă sub cuvint că epidemia nu-i așa de mare în cât să fie nevoie de alergat la mijloace de acestea.

De aice se vede cât de mare ieră *neștiința în privința higienii în corpul medical al spitalelor, la 1849*, și cu câtă îndrăzneală își dădeau părerile oameni fără știință.

Cel întâiu caz s'a ivit la 7 mart în al VII arondissement și anume tot în quartalul droghiştilor ca și la 1832, dar trebuie de spus că se observaseră în spitale cazuri de holeră molipsitoare înainte de această dată.

S'a dovedit că de la ianuarie până la 19 mart, 47 de bolnavi de holeră asiatică au fost îngrijiți în spitale 26 murisără, 1 se tămăduise și 20 ierău încă bolnavi. Mersul holerei de la 1849 fu de o camdată foarte încet: de la 7 mart până la 16, mureau câte doi trei pe zi, de la 24 trecu peste 10 pe zi. În toată luna muriră 130.

În april, boala nu se arată nici regulată în mersul iei, nici răpede; la 17 muriră 46 în 24 decemvri; la 30, muriră 48 și în total în toată luna la 694.

De la 7 mai, morțile se înmulțesc; la 12 ale lunei muriră 124, în timpul lunei muriră peste tot 2426 de oameni.

În iunie ajunse boala la culmea iei; în 2 ale lunei muriră 136; la 3, 324 și la 10, 523. În luna întreagă muriră la 5769. Pe la 8, 9 și 10 iunie ajung morțile la

maximum în toate arondismentele, apoi numărul morților dădù înapoi.

Din cele 5769 de morți din luna lui Iunie, 3537 se întimplaseră în cele 10 zile di'ntăiū.

În iulie muriră 419.

În august, 810; boala decî începù iear a se întări în această lună.

În septemvrie muriră 670, apoi începù a cădea de tot, la 30 septemvrie nu muriră de cît trei.

În octomvrie muriră încă 32.

În anul 1849 muriră în total la Paris 19184 de oameni și anume 10950 pe a casă, 6905 în șpitalele și ospițiile civile și 1329 în cele militare.

În timpul acestei epidemii au murit mai mulți de cît în toate celelalte în Paris.

Epidemia de la 1853 — 1854.

Veni tot din Angliea. Pe la începutul lui april 1853 se arătase la Teheran, din 120000 de locuitori muriră 15000 ori 16000. În iulie diareea luă caracter epidemic în Angliea, la Londra și în provinciū se observară și cazuri de holeră *dar le ascuseră ca să nu sparie publicul.*

În septemvrie, holera se arată la Newcastle și la Londra. În cele din urmă zile se întimplară cîte-va cazuri la Havre în Franția. La 8 noemvrie, din 60000 de locuitori ierau 30—35 de cazuri de boală, din cari 14 morți.

Îndată ce se află de holera de la Havre se numi la Paris o comisiune compusă din membrii consiliului de igienă, care arată ce măsuri sînt de luat în dată ce s'ar întinde boala și la Paris.

Epidemia ajunse la Paris la 11 noemvrie 1853; încetă înse pe la 1854, la sfîrșitul lui decemvrie; ținu prin urmare 416 zile. Merse încet și ținu mai mult de cît celelalte epidemii. Se poate împărți în trei perioade;

Cea di'ntăiū, de la 11 noemvrie până la 5 Iunie, are 207 zile;

A doua, de la 5 Iunie la 21 iulie, are 46 de zile;

A treia, de la 22 iulie la 31 decembrie are 163.

Cele două epidemii de cari am vorbit au avut numai cîte o reîntărire, aceasta înseamnă a avut două.

În totul au murit în Paris 7626.

Epidemia de la 1865—1866.

După Aubert Roche, ieră holeră la Geda și la Meca în luna lui mai 1865, unde ierău adunați la 150000 de hagii; trupurile morților ședeau în uliți neîngropate. La 19 mai ajunse la Suez cea di'ntăi corabie cu aburi venind de la Geda, *acest vapor inglhez cuprindea 1500 de hagii* și se întîmplaseră cazuri de moarte holerică în timpul trecerei de la Geda la Suez, pe vas. La 21 mai, se dovediră cazuri de holeră la Suez și anume chiar căpitanul și femeea lui se îmbolnăviră. La 22, se întîmplă un caz la Damanhur, lângă Alexandria, într'un convoi de hagii ce veneau de la Suez la Alexandria. De la 22 mai la 1 iunie veniră mai multe mii de hagii pe marea la Suez apoi la Alexandria și tăbăriră lângă canalul Mahmudiè. La 2 iunie, se întîmplă un caz de holeră între locuitorii Alexandriei cari stăteau între hagii. La 5 iunie, se întîmplară alte două cazuri tot în asemenea condiții. De acoloa numărul celor atinși merse crescînd: până la 12 se arătară tot la cei ce locueau cu hagii. Holeră se întinse apoi la Tantah, la Cairo, la Zagazig, apoi la istmul de Suez. Nu rămîne îndoeală ca holera a fost adusă de hagii și apoi după ce s'a dezvoltat în Alexandria s'a întins și aiurea.

La Ismailia în șapte zile au murit 176 de oameni. Epidemia a ținut 28 de zile; au fost 352 de bolnavi și 228 de morți din 2000 de locuitori, căci la 2000 fugiseră de frică.

Aubert Roche închee raportul prin următoarele cuvinte: „Holera, adusă în Egipt, trecînd în Franția și în Europa și amenințînd toată Europa trebuie să se iea măsuri pentru a împiedecă întroducerea boalei în Egipt“.

Cel întâiu caz de moarte la Paris se dovedi la 24 aug. 1865. În spitale cel di'ntăiu se întâmplă la 17 sept. Cea di'ntăiu perioadă a ținut la Paris 140 de zile și în totul au murit 5751.

În 1866 la 3 iulie se începù a doua perioadă, despărțită de cea di'ntăiu prin 173 de zile. Această perioadă se sfirși la 29 noemvrie 1866. Au murit în Paris 5257.

Epidemia de la 1873.

Veni tot pe la Havre, în cele di'ntăiu zile ale lunei lui august 1873. La 29 august se dovedi cel di'ntăiu caz în Paris. La 4 septemvrie muriră 6; la 5, 29. În tot cursul lui septemvrie muriră 564. Epidemia merse scăzînd. În octomvrie muriră 267.

(Va urmă)

traducere de I. Nădejde.

Feciorul Popei.

(după natură.)

Chiar de la începutul slujbei îi ieră foame părintelui Ienache. Se sculase cu noaptea în cap și acuma ierău nouă ceasuri. Tocmai a-zi duminică, slujbă lungă și greu de scurtat. Pe la începutul liturghiei scurtase iel multișor, căci în fundul beserecei nu se vedeau de cit orbii, calicii, moșnegii și babele de la cari, în vieța lui, nu văzuse un pitac măcar și nu se stîchisea de ie. Îi lăsă să mornăească singuri rugăciunile și iel tot tăiea, tăiea, doară ar sfirși mai de vreme.

Se îndesise lumea acum în besereca sf. Atanasie. Și lume bună, mă rog. În dreapta, lângă strana mitropolitului, se zărea chipul cucoanei Frăsiniței și al nepoatelor d-sale. Venea mai în urmă cuconul Vasile Ispicioc, epitropul beserecei, apoi Golăneștele, trei surori, toate „demuazele“ bătrine și pe carile copiștii literați de pe la primărie le numeau cele trei grații. Lîngă strana psaltului din dreapta venea familia Mogulescu, făcînd față cu fostul psalt de la sf. Spiridon, Vasile Păltinici, acum boieriu și proprietariu. Pentru a-și mai aduce aminte de vremurile trecute, cînd bolțile sfintului Spiridon resunau de cîntecele sale, pentru a se mai vedea ca altă dată ținta privirilor cucoanelor evlavioase, Vasile Păltinici, de multe ori, așezat lîngă strana psaltului din stînga, cîntă cu glasul lui din care mai remăsăseră urme frumoase.

De unde să poți scurta slujba, cînd cuconul Vasilică are poftă de cîntat și cînd cucoana Frăsinița, care știe slujba pe de rost, ar

fi fost în stare să facă gură, văzându-se lipsită de o parte din liturghiea ce obișnuiea să o audă în fiește-care duminică. Spuneau gurele rele multe despre cucoana Frăsinița, adecă că ar fi trăind cu un Jidau, ca și când nu ar fi găsit în tot tirgul Iașilor vre un creștin. Dar ce au a face cele trupești cu cele sufletești, își zicea clerul? Mai ales când cucoana Frăsinița nu scăpă hram, sərbătore, paști la cari să nu dea cîte ce-va.

Pentru lumea din stînga tot ar fi scurtat părintele, căci ierăalcătuită din norod prost: din slugi, din negustori mai mititei, oameni de prin mahală, în sfîrșit o adunătură care la urma urmei poate să nu fie băgată în seamă. Dar de reul lumii din dreapta, de epitrop, de cucoana Frăsinița, de Mogulescu, de Paltinici, nu avea ce face, trebuia să sufere împunsaturile foamei, nu avea încotrô.—Își mai potoli foamea cu o prescură, își numără banii, cari în ciuda lui ierău mai nemic: vre-o trei franci cinci-zeci și aceștia în pitaci, de-i rumpeau buzunările, se mai uită prin beserecă doar au vedea că s'a dus vre unul din cei din dreapta, văzû înse că nimene nu se urnise din loc, apoi, gîndindu-se la preuteasă, se mieră că nu o vede în beserecă.

Văzû înse cu bucurie că se apropie sîntele daruri. Să deschisera porțile altariului și popa cu darurile în cap, maiestos și cu solemnitate înaintă în mijlocul bine credincioșilor cari făceau cerc în prejurul lui: care de care se îndesa mai mult pentru ca popa să-i atingă potiriul de frunte. Se făcu pomelnicul, viii, apoi morții și în urmă tradiționalul: și pe voi bine credincioșilor creștini!. . Popa înse ținut de foame, gîndindu-se la bucatele ce făgăduise ca să-i facă preuteasa, niște alevinci pentru a cărora pregătire ieră a tot vestită în mahală, uitase de pomenit și numele celor trei grații. Cea mai mare, apropiindu-se de popă și făcîndu-se că-și șterge ochii de sîntele veșminte îi șopti: „Dar pe noi părinte?“—Spăriat popa urmă cu incurcăla: și ale roabelor lui D-zeu, Pulheriea, Savasta și Nataliea.

* * *

Se gătiseră ie-le, sîntele daruri, dar până la sfîrșit mai ierătreabă. I se lungeau, popei, urechile de foame și pace. Hotărît pentru ori ce întîmplare, poronci psaltilor să scurteze. Vasile Paltinici ieși furios din beserecă, căci „hoțul de popă“ îi tăiasă tocmai ce avea iel de gînd se cînte: *sînt sînt, Domnul Savoast*, iar capul cucoanei Frăsiniței începu să se miște supărat ca o limbă de ceasornic. Epitropul se supărase mai reu, chemă pe clisiarh și-i spuse la ureche să meargă să-i zică popei »să nu se măgărească și să-și bată joc de slujbă, că-și va găsi Băcăul.“

Cu toate scurtările popei liturghia nu s'a sfîrșit înaintea de 10 ceasuri fără ce-vă. Părintele Ienache, lîngîndu-și buzele de gustul alevincilor și lăsînd în pace prescurile, de teamă că să nu-și strice foamea, ieșise să împartă nafura. Înaintea cucoanei Frăsinitei nimene nu ieșea la naforă și tocmai a-zî baba pare că voea să-i facă în ciudă popei, așa de încet își mișca picioarele greoaie de dropică de la strană la altariu.

În sfîrșit slujba s'a gătît. Lumea ieșea și pe cînd clisiar-chul stîngea cu mîna luminările care tot mai fumegau încă, popa se dezbracă în grabă, puse gologaniî într'o testemea, închise dulapul cu odoare apoi, trecînd pe lîngă masa cu pomene și văzînd că nu ie cea mare treabă, înșfacă un colac mai frumos, îl puse sub antereu și ieși din beserecă, unde echoul răspundea încă la sunetul pașilor săi.

* * *

Trei minunte de la beserecă pîna la casa popei, așezată în fundul ogrăzei. Ajungînd la porțiță popa o împinse ca de obicei cu piciorul, dar văzî că nu se deschide. Ciudat, se gîndi popa, care știe că obișnuit preuteasa îi ieșea înaintea cu pînarul de rachiî și cu bucățica de pine înaintea mesei. Trase clopoțelul cam nerăbdătoriu. Nemic. Batî Ieară-și nemic. Minunat, popa se înălță puțin, își trecî mîna peste porțiță și pe din lăuntru trase zăvorul. Casele erau cam în fund. Apropiîndu-se i se părî popei că aude un feliu de zgomot în lăuntru. La început gîndea că preuteasa trebuie să fi ocărînd pe Catinca, sluga din casă. — De ce înse se apropiea, zgomotul pîrea alt-feliu. Popa gîndi atunci la tîlhari, așa în cît plin de frică împinse ușa tîndei și ascultă. Trei glasuri se deosebeau, care de care mai deznădăjduit. În amestecul tuturor strigătelor, popa deosebea mai ales pe al cucoanei preutese, se auzeau vorbe dar nu se puteau deosebi în zgomotul mai înădușit al mobilelor ce cădeau, al trupurilor ce icneau atîngînd pămîntul... De sigur, se bat în lăuntru își zise popa și împinse ușa.

La priveliștea ce avea di'naintea ochilor părintele simți că i se taie picioarele și se țînî de ușorul ușei ca să nu cadă jos: preuteasa țnea de pîr pe Catinca, Catinca cu o mîna gîtuiea pe preuteasă ear cu cealaltă îi zgîriea fața, între amîndouă femeile, apărînd pe Catinca, dînd într'o parte pe mîsa, se vedea Alexandru, feciorul popei. Tustrei căzuseră acuma jos împiedecîndu-se de un scaun resturnat, și se frămîntau în tăcere, plini de spumă, gifuînd, ne mai făcînd de cît un singur trup. Din cînd în cînd se auzea cite un cuvînt, cite un „lasă tîlhariule!“, cite un țîpet, su-

dalme, vorbe scîrnave, vuetul vre unei haîne ce se rumpea. . . . Masa fusese pusă. În luptă înse a fost resturnată și jos pe podele zăceau blidele amestecate cu scaunele și cu păharele. Printre sfărămăturile gospodăriei alevincele strivite priveau jalnic lupta fiului cu mama și cu sluga.

Viindu-și în fire popa, punînd mîna pe cofa cu apă ce sta lîngă ușă, o deșertă deznădăjduit în capul încăeraților strigînd ! — Ho ! porcilor, ați căpiiat ?....

La glasul popei, la recoarea apei, cele trei trupuri se despărțiră. În zăpăceala lor, Alecu și cu Catinca țușniră în etacul popei, a căruia ușă iera deschisă, traseră zăvorul mai înainte de a prinde de veste părintele, care căuta să trezască pe preuteasa leșinată și blească de apă.—

* * *

Două-zeci și cinci de ani preutesei nu-i trebuise slugă. La bătrînețe înse se gîndi să ieie una. Mai întăiu pentru ca să și mai odihnească ciolanele, apoi iera ce-vă mai delicat. Popa avea un fecior și, ca tată bun, căută să-l păzască de prăpăstiile lumei. Știea că poftele cele trupesti vin cu vrîsta tinereței în trupul omului amețindu-i capul și cite o dată chiar pierzindu-l. În loc ca să-l ducă poftele în fundul caselor știute de unde ar fi putut să ieasă bolnav, doamne ferește, și cu moralul stricat, un moral pe care popa de atîția ani îl hultuea în sufletul băietului, gîndea părintele că dîndu-i a casă ce-vă, fără osteneală, fără bătaie de cap, să-l ferească pe Alecu de toate ispitele cari întovărășesc izbucnirea vulcanului tinereței.

Popa a căutat singur, iscodi trecutul a vre-o două-zeci de fete din casă, se puse în relație cu oameni a căroră meserie ie greu de hotărit și în sfîrșit găsi pe aceea ce vroiea să o arunce în brațele fiu-său. Ieră Catinca tînără, nu urită, bine făcută, cu ochii vii și popa nu-i putrse afla în moralitate de cît o singură pată, slujise la un burlac bătrîn. Dar popa se săturase tot de ales și o tocmî. Nu a mers mai departe, căci socotea pe fecioru-său destul de destoinic pentru a face iel remășița.— Și se mîndrea popa de această ispravă de iera poznă mare. Ce vra să zică a ști economia politică, se burică iel tot cătră preuteasă, care nu iera prea entuziazmată de gășirea popei.— Iea sama, părinte, cu filosofia D-tale, să nu o scrintești... Dar popa se supără : Iea'n taci, par că d-ta știî Economia politică !..

* * *

Alecu iera băiet bîn, avea înse un singur beteșug : iera prost, dar bine, alt-feliu odorul popei : ascultătoriu, supus, sili-

toriū, cuminte, rușinos ca o fată mare, tot de-a una cel di'ntăiū în clasă, trecuse bacalauriatul bine și ieră acum student, făcea literile și filosofia. Popa umpluse mânăhălele Iașului cu vestea numelui fiu-său. Părinții îl dădeau drept pildă copiilor lor, cari nu ierău ca feciorul popei: fetele numai îl numeau prost din pricina stîngăciei lui cu ieie. Cînd vedea cîte una pe uliță, trecea pe celalalt trotuar plecînd ochii în jos. Părintele mai ales povestea prin tîrg una din trăsăturile mai de căpetenie ale fiu-său și prin care iel arătă lumei cît de cum se cade ieste Alecu și cum ține la părinți.

După ce a dat bacalauriatul, popa voi să-l trimeată la București pentru ca să-și facă studiile. I-a dat toate sfaturile trebuincioase, l'a trimes ca să vadă acolò pe mitropolit și pe alți prelați, apoi prin cunoscuți, i-a dat scrisori de recomandație pentru puternicii zilei, i-a făcut, straie, albituri, i-a pus în geamîndan toate cele bune de ale mîncărei.

Pornì cu mare jale băietul și pentru întăiea dată, se culcă în alt pat de cît în al tatu-său.--Stătù la București o septămină și hop! de o dată popa se trezi cu flăcăul innapoi.—Alecu plin de lacrimi, se aruncă în brațele popei, spuindu-i că iel nu poate trăi departe de *tătuța* și de *mămuța!*

Și la aceste vorbe, popa făcîndu-și cruce, mulțămì lui D-zeu că i-a dat așa fecior. Mamele cu alt-feliū de copii, cu feciori pe la Paris, plecau ochii în jos de rușine, căci nici o dată rodul pîntecelui lor, nu și arătase dragostea în așa chip, pe cînd popei, cu ochii la ceriū, i se părea că a căpătat, iel singur, harul lui D-zeu.

* * *

Zice vorba bine: cum își face omul singur nici dracul nu i-o face. Popa socotise că fata din casă, va sluji numai ca un căpac de siguranță și cînd colò Alecu se amoretase chiar de-a binele, cu dragostea omului prost și care o gustă întăiū. În minele șirete ale slugei, băietul popei ieră ca ceara căriea îi dai orice formă. Popa se picîlise, Alecu ieră toată ziulica pe lingă poalele Catincăi, tot deauna preuteasa îl găsea în bucătărie și cu toată paza băietului și a părinților, de multe ori preuteasa i-a prins sărutîndu-se. Gîndi că ar fi mai bine să-l dezguste pe Alecu, căci preuteasa se temea să o alunge așa de o dată. De aici începură ocările și cîte o dată bătăile Catincăi. Catinca înse nu ieră proastă. Mai întăiū innebuni bine pe băiet care îi făgădui să o ieie de nevastă și apoi să o răzbuie pentru suferințele din partea cucoanei preutese. — Între mamă și băiet se făcu o prăpastie ale

cărei două maluri erau despărțite prin dragostea către Catinca. Totul iera gata ca să izbucnească, lipsea numai un ch brit ca se facă explozie.

* * *

Preoteasa dormise reu noaptea, o supăraseră puricii și avea gust de sfadă. Ba, blidele nu ierau bine spălate; ba, carnea nu o luase bună din țirg; ba, că-i zăpăcită, pare că nu a stat noaptea a casă ci la cazarmă, etc. Punind masa, Catinca, năucită de vorbele cucoanei, scăpă din mină castronul cel mare și pe care nu-l puneau de cît la serbători:

— Ai să-l plătești, lasă că ți-l pun în socoteală.... ne-trebnic'o!

— Da de! din gardul Răzoaei, pare că am să vă slujesc de pomană!...

— Ce, respunzi? Mai spune încă o dată, moachea dracului...

Și nici una, nici două, minele cucoanei apucînd cozile groase ale fetei, moara obișnuită începû. Fata voi să scape și izbindu-se preoteasa se trezi cu un pumn în nas. — Dar nici cocoana nu lăsă de păr și în curînd patru minî trăgeau capetele celor două femei. Preoteasa trăgea și striga; trăgeau strigînd amîndouă cît le ținea gura

La strigătul femeilor Alecu se ivi în pragul ușei:

— Las'o mamă, îi strigă, că întru în păcat.

Atunci preoteasa își ieși din fire:

— Lasă, că i-oîu da ieu pace, scîrnăviei tale!....

Trei trupuri atunci făcură unul singur, care se mișcă, strigă, se zmuncea, trăgîndu-se, izbindu-se de scaune, resturnînd masa, stricînd steclariile.

Ast-feliu i-a găsit popa cînd a intrat.

* * *

Cînd s'a trezit preoteasa iera tîrziu. Ochiî iei se întîlniră cu ochii popei:

— Vezi ce ai făcut? Filosofea d-tale părinte, tot așa le faci toate și doară îți ziceam să nu te joci cu focul!... Acum privește!... Și preoteasa cu gest teatral întinse mîna spre rînele gospodăriei de asupra cărora zăceau m-lancolic alivencile.

Popei îi trecuse de foame. Se simți zdrobit sub greutatea întimplărei și căzû fără putere pe un scaun, pe cînd preoteasa își schimbă hainele udate și-și căuta în oglindă toate zgîriiturile cările îi brăzdau fața socotînd că recunoaște în unele din iele, unghile celuia căruia îi iera mamă.

Mai bine, îi rumpeam gîtul de mititel, șopti popa, readucîndu-și aminte de toate buhătățile fecioru-su și neputînd lega trecutul cu timpul de față. — Preoteasa se pusese în pat, iar popa strivit la căpătăiul nevestei privea ușa, de după care să auzeau pașii lui Alecu. — Popa tăcea. Ieră învins, vorbele preotesei se adevărașeră și se temeă să mai deschidă vorba.

Pe la miezul nopței pe cînd popa adormise pe scaun cu compresele femeiei în mină, ușa se deschise și popa văzû ca prin vis, drept înaintea lui, chipul galbin al fiu-său. — De abiea după o sobă, o lumînare licărea și lumina necăzînd de a dreptul pe patul preotesei; chipul iei din umbră, îmbodolit în peteci părea chipul unei moarte. . . . Popa trase pe băiet lîngă ușa, se uită în ietac, văzû fereastra deschisă și pricepû că Catinca a șters puțină. Cu glas încet ca să nu-și trezască femeia, popa începû să-i ocărească pe Alecu, răstîndu-se la iel :

— Mai bine plesneai de mie, ticălosule, rușinea neamului nostru, tâlhariule, cum ai îndrăznit să ridici mîna asupra mîni-ta?.. D-zeu să te pedepsască, să fii în veci de rîsul oamenilor și rodul pîntecelui femeiei tale să te bată cu vergi și popă să nu puie mîna pe hoitul tău, tâlhariule, tâlhariule! . . .

Și popa rîdica mîna și glasul mereu. Apoi arătînd patul preotesei : — Uite! tu ai omorit-o, cine spurcat te iești, du-te și-i cere iertare, sărută-i tălpile picioarelor. . . .

Popa sfîrșise. Nu mai avea ce să mai zică. Crezuse că băetul vine să-i ceară iertare, de aceea îl luase cu o perdea mai sus. Îl crezuse scăpat din mînele Catinicăi. . . . La vorbele popei înse Alecu rîdea și privirea lui obraznică îi spunea ca s'a sfîrșit cu fecioru-su.

— Nu-mi trebuie prohod. N'am murit încă, am venit să-ți spun că mă însoar cu Catinca și. . . .

Dar nu sfîrșise bine vorba, cînd popa la auzul vestei; luînd scaunul, voi să-l izbească în capul lui Alecu, începînd să strige cît îl ținea gura :

— Afară, afară, afară din casa mea! . . .

Îl izbi pe ușa, trecu prin undă și deschise ușa, îl brînci din non în ogradă și trase zăvorul apoi. . . . Ecoul încă resună : afară, afară, cînele de alături începu să latre, pe cînd vecinii destepțați din somu se minunau ce s'a întîmplat la popă.

Preoteasa se trezise și ieă în strigătele popei și întrebă ce iese ; părintele aruncîndu-se plîngînd în brațele iei, strigă :

— Zulnie, nu mai avem de-acum copil. . . .

Alecu a luat lumea în cap.

Acum nu se mai știe pe unde iese.— Unii zic că-î copist pe la București, alții mai minciunoși zic că a ajuns ministru în Bulgaria.

Popa înse nu mai vorbește de dînsul. Cînd cine-va îl întrebă despre fiu-său, iel răspunde scurt: Nu mai am copil, mi l'a luat D-zeu! Numai din cînd în cînd vorbește cu cucoana Frăsinița și atunci popa plin de lacrimi grăește :

— Păcat de dînsul! Bunătate de băiat, ascultătoriu, plin de sirguintă, ar fi ajuns departe, profesor la Universitate; ar fi ajuns ministru ca alții feciori din breasla noastră... Băiet plin de viitoriu, cucoană Frăsiniț'o, zeu așa... Mi l'a stricat ceialalți băeți, nihilismul, socialismul ceala, căci de! nu s'ar fi putut să mi-l strice scîrnăviea ceea de muiere... n'are atîta putere o femeie...

Numai cînd vorba se deschide de față cu preoteasa, iea răspunde veșnic, la jelaniea popei.

— Filosofea d-tale, părinte, și doară îți spuneam să nu te joci cu focul... Și atunci popa cade pe ginduri, își vede greșala în sine și în amintirea lui bătrînă se întoarce fiu-su așa-feliu cum ieră o dată, cînd îl culcă cu dînsul în pat, cînd s'a întors de la București, apoi scena cea din urmă, blidele din mijlocul casei, preoteasa stiletă și în mijlocul farfurilor alivencele pentru cari Vasilică Păltinici ieșise din beserecă, pentru a nu se mai întoarce și pentru cari capul cucoanei Frăsiniței se mișca ca limba unui ceasornic....

Apoi mîngăiat popa șoptește :

— Așa a fost să fie!....

Const. Mille.

Despre dialectul moldovenesc.

(urmare).

B, P, F, V, M.

Dialectul moldovenesc se deosebește de limba literară foarte tare în privința chipului cum preface labialele înuainte de *i*.

Prefacerea iese cum urmează :

B s'a prefăcut în *gh* :

bine — *ghini*,

albî — *alghî*,

corbî — *corghî*,

albină — *alghinî*,

*) Vezi Nr. 19 și 20 anul III.

slăbire — *slăghiri*,
robie — *rogħii*,

sabie — *saghii*,
vrabie — *vragħii*,

etc.

P, în *ch* și une-locuri în *pch*:

pisă — *chisă*,
piuă — *chiu*,
stropi — *strochă*,
copil — *copchil*,

piept — *chept*,
picioar — *chicior*,
popi — *pochi*,
lupi — *lupchi*

etc.

F, în *h*, *ce*, *șe*;

fire — *hiri*, *ciri*,
fică — *hici*, *cică*,
fin — *hin*, *cin*,

fier — *her*, *cer*,
fierb — *herb*, *cerb*,
fioros — *hioros*, *cioros*,

etc.

Ieste de notat că în partea de sus a Moldovei în județul Dorohoiului și al Botoșanilor se întrebuințază mai mult formele cu *f* prefăcut în *ce* de cât în *h*. Apoi *ce* și *h* din aceste forme n'are tocmai aceeași rostire ca *ce* și *h* din *cerb* (animalul) și *hotar*: *h* se rostește ca *ch* german în *ich* ori ca *χ* grecesc nou. Formele cu *ș* nu se aud pe aice.

V, în *γ* (acest semn arată sunetul lui *γ* de la Grecii de astăzi, dar ieste mai aspru de cât al lor), *ge*, *je*:

vin — *γin*, *gin*
vină — *γini*, *gini*
lovi — *loγi*, *logi*

vită — *giti*, *γiti*.
vis — *gis*, *γis*.
vinovat — *γinovat*, *ginovat*
ori și *jinovat*.

Unele cuvinte au *gh*. în loc de *v+i*, de pildă: *ghităl* din *vițel*, dar se zice și *γităl* și *gităl*.

Formele cele mai obișnuite în partea de sus sînt cele cu *ge*, dar se aud și celelalte. Prefacerea lui *v* până la *j* nu se prea întrebuințază pe aice.

M, s'a prefăcut în *gn* (rostit ca franțuzește):

<i>mire</i>	—	<i>gniri</i> ,	<i>dormi</i>	—	<i>dorgni</i> ,
<i>miez</i>	—	<i>gnez</i> ,	<i>pomi</i>	—	<i>pogni</i> ,
<i>miel</i>	—	<i>gnel</i> ,	<i>milă</i>	--	<i>gnilă</i> .

etc.

Trebue să lămurim acuma, înainte de ce felii de *i* s'a făcut schimbarea. Din exemplele puse se vede că s'a întâmplat înainte de *i* moștenit din latinește: *vin*, *pomi*, etc. . . . S'a prefăcut de asemenea și înaintea de *i* din grupa *ie*, făcută din *e* accentuat și deschis: *miez*, *miel*, etc. . . S'au făcut prefacerile și înainte de *i* din cuvintele slave: *vină*, *mila*, etc.

Inainte de *i* făcut din *e* accentuat urmat de *n* ori înaintea lui *i* făcut din *i* nu s'a întâmplat prefacere: *cuvinte* nu *cuginte*, *morminti* nu *morgninti*, *minti* nu *gninte*, *ferbinte* a dat *cerbinti* nu *cerghinti*, etc.

Din faptul acest din urmă iese închierea că fenomenul fonetic care a ajuns până la înlocuirea labialelor prin sunetele citate mai sus a început într-o vreme când *e* accentuat urmat de *n*, dacă pornise, nu ajunsese încă la *i*. Tot odată din această relație urmează că prefacerile labialelor înainte de *i* sînt vechi, nu așa ce-va de o sută, două de ani. După ce voiți sfîrși cu înșirarea particularităților fonetice ale dialectului moldovenesc voiți întrebuința schimbarea aceasta pentru a limpezi legăturile dialectului macedonesc cu al nostru.

Inainte de a merge mai departe să ne facem o idee mai lămurită de fazele acestei prefaceri și de cauzele adevărate cari au pricinuit'o.

Lambrior în studiul ce a publicat în *Romania* despre această chestie, cît și în cursurile ce a ținut pe unde a fost profesor de românește, a susținut că *i* după aceste labiale s'a prefăcut în iot ori consoana *i*, cînd se afla înainte de altă vocală chiar cu totul, iar cînd se afla singur s'a desfăcut în două părți una cea de lîngă labială s'a consonantizat, cealaltă a ramas vocală. I conso-nant s'a înăsprit după consoanele nesonore în un felii

de γ iear după cele sonore în γ . Din *piept* s'a făcut deci *p̄cept*; din *albina*, *albîna*, *albrîna*; *fier*, *f̄ier*; din *miez* *m̄iez*. Pe urmă după χ , ρ a trecut asimilîndu-se mai tare cu ρ în *ch* (*p̄cept*, *lupchî*) și apoi p s'a asimilat cu *ch* și am ajuns la formele de a-zî. După b , γ s'a prefăcut în *gh* (*albghină*) apoi b s'a asimilat ori s'a pierdut. Tot ast-feliu s'a întîmplat și în celelalte cazuri. Formele *lupchî copchiu*, *bghine*, etc *fher* etc, se află păstrate ici colò ca remășiți din acea perioadă cînd încă se aflau grupele în această fază.

Dl. Hîjdău a cercat în *Cuvente den bătreni* a explica alt-feliu acest fenomen D-sa a admis că pe unele locuri se zicea *lupi* pe altele *luchî* și după ce s'au amestecat aceste forme s'au apucat unii de au zis *lupchî* ca să împace amîndouă formele. Tot de această părere ieste D-sa și în privința forme *bunră* de la Măhăcenî pe care o explică prin contopire între *bună* și *bură*.

Din cele spuse mai sus înse se vede că formele în chestie ne ies din cauze fiziologice ca mijlocii între cele mai nouă cu *chi*, *ghi* și cele vechi cu p , *bi*. Nu putem deci să ne unim cu explicarea D-lui Hîjdău și primim pe a lui Lambrior.

Despre forma *bine* avem de spus că numai în aparență se pare a face excepție la legea de mai sus, că adică labialele nu s'au prefăcut înnainte de *i* făcut din *e* accentuat urmat de *n*. Cum se vede de pe franțuzește *bien* și de aiurea *bene*, latinesc avea *e* scurt și popular ieră deschis, deci s'a prefăcut în *biene*, din *biene* s'a făcut *biine* (formă care se întîlnește în dommente vechi publicate de dl. Hîjdău) și apoi prin contragere *bine*. În dialectul moldovenesc s'a făcut deci prefăcerea lui *b* nu înnainte de *i* făcut din *e* acc. urmat de *n*, ci înnaintea unui *i* din grupa *ie* (făcută din *e* deschis). Negreșit că prefăcerea s'a început pe cînd se zicea încă *biene* și se va fi ajuns poate la *bghene* înnainte de trecerea lui *en* în *in*, pe urmă înse la vremea ieî s'a făcut și prefăcerea aceasta și am avut *bghine* și în sfîrșit *ghini*.

Am arătat în urmă cum s'au întimplat din pricina analogiei înlocuirii de forme cu labiale prin forme cu consoanele ce nu puteau să se producă în condițiile acelor forme. Așa din *vorbesc* nu putea să se facă de cît *vorbăsc* dar dar nici o dată *vorghesc* și formă aceasta întrebuintată alătura cu *vorbăsc* se explică prin influința formelor cu *gh*, ca *vorghim*, *vorghii*, *a vorghi*, *vorghit*, *vorghii*, etc. Așa pretutindenea unde se află prefaceri de acestea în potriva legei date în urmă.

Prefacerile labialelor înșirate în gramatica mea la § 29 pag. 50 sînt mai vechi de cît despărțirea dialectelor de aceea se află în toate cele cunoscute până acuma. Aceasta despre care am vorbit acolo și aici nu ie cunoscută în toate dialectele romînești, decî iese mai nouă de cît despărțirea acelei grupe de Romîni cari nu prefac labialele și zic până astăzi : *pipt*, *piele*, *lupă*, *pieatră*, etc. Moldovenii și Macedonenii o au înse și anume așa că trebuie să presupunem că în Dacia lui Traian au adus această rostire specială niște roiuri de Romîni cari s'au despărțit de Macedonenii după ce se făcuse prefacerea descrisă. Acei Romîni au avut mare influință în partea resăriteană a Daciei lui Traian, anume în Moldova, Besarabia, Bucovina și partea resăriteană a Ardealului din spre Moldova, Romîni de la Cherson despre cari a scris Dl. T. Buradă un articol în Convorbiri literare dînd și probe de limbă sint tot din această grupă care prefăcù labialele. În celelalte părți ale Daciei se pare că deși se vor fi dus Romîni de aceștia, dar numărul lor nu a fost așa de mare ca să împue dialectul lor. În Moldova limba scriitorilor încă de prin veacul al XV-lea ieră deosebită de a poporului moldovenesc, în documentele publicate de Dl. Hîjdău aflăm : *Piatra* într'un document scris la Suceava la 1442 și în cronica Hușilor a D-lui Melhisedec : *Pisc* la 1464. Din aceste exemple, cari s'ar pute ușor înmulți, se vede că în veacul al XV-lea cînd nici nu putea fi vorba de vre o limbă literară, ierău în Moldova negreșit două felii de Romîni, de cei ce nu prefăceau labialele (dovadă *Piatra*, *Pisc* în

loc de *Chiatra*, *Chisc* și de cei ce le prefăceau dovadă vorbirea de astăzi a poporului, legăturile dialectului moldovenesc cu cel macedonean, neputința de a se fi întâmplat venirea acestor moldoveni după veacul al XV-lea, etc. . . .

D, T, S.

D s'a prefăcut în *z* ca și la toți Romîniî înaintea de *i* vechiū latinesc popular și înainte de *i* din grupa *ie* (ē), dar la Moldoveni acest *z* iese aspru și ar trebui scris cu *dz* spre deosebire de *z* moale care se află în cuvintele străine.

D urmat de *i* plus *o* accentuat s'a prefăcut în *ge*, și la noi, în părțile Moldovei de sus, despre cari mai ales vorbesc, nu s'a întâmplat trecerea acestui *ge* la *j*. Nu se zice *putrejune*, *rătunjor* ci numai *putregiuni*, *rătungior* . . .

T urmat de *i* pus *o* accentuat s'a prefăcut și aici în *c*: *tăciuni* (titionem). După cercetările lui Miklosich aceeașă prefacere pare a fi comună tuturor dialectelor românești.

În cuvîntul *gios* iese păstrat la Moldoveni o formă mai veche, adecă cea cu *ge*; în alte dialecte, de pildă la Munteni a trecut înse și aici *ge* în *j* și se zice mntenește și literar *jos*, ca și în alte cuvinte despre cari vom vorbi mai pe urmă.

L, N, R.

Despre prefacerile lui *L* începătoriū orî median n'avem nemică de zis, căci sînt comune tuturor Romînilor din Dacia lui Traian, afără de cîte-va urme ce se zice că s'ar fi afind în Transilvania.

Despre *l* final avem de spus că la Moldoveni s'a prefăcut în *u* cînd avea înaintea sa un *u* neaccentuat și că acest *u* s'a contras mai apoi cu celălalt în unul singur.

<i>lupul</i>	a dat	<i>lupu</i>	<i>omul</i>	"	<i>omu</i>
<i>cerbul</i>	"	<i>cerbu</i>	<i>calul</i>	"	<i>calu</i>
<i>ursul</i>	"	<i>ursu</i>	<i>unul</i>	"	<i>unu</i>

etc.

În cuvinte ca *destul, sătul, fudul, pătul*, nu s'a întimplat prefacerea, dar *u* de dinaintea lui *l* ieră accentuat. Această lege descoperită de Lambrior, sau mai bine zis dovedită de dînsul, ne explică formele articulate moldovenești și numele propriu în *u* întreg ca *Brăt-anu, Ionescu*, etc.

Această prefacere pare a fi cunoscută și în Munteniea, nu știm înse cât de întinsă va fi fiind în celelalte părți ale Daciei lui Traian. La Macedonenii nu se cunoaște de loc și nici în cărțile sau scrierile vechi.

Despre *n* nu avem nemică special moldovenesc de arătat. Trebuie numai să amintim că în veacul al cincisprezecelea ierău Romîni în Moldova de sus, ca îi aveau pe *n* între două vocale, dacă adoua nu ieră *i* + altă vocală, prefăcut în *r*. Dovadă formele *Фынтырѣли* și *Цамзр* aflate de Dl. Hîjdău într'un document de la 1453, pe la 1489 în alt document tot din Moldova se scrise *Румзрѣ* deci *Rumîrul* în loc de *Rumînul*. Amintis că ierău Romîni cu această particularitate și nu că dialectul Moldovenesc de pe atunci ieră ca cel de la Măhaciū, pentru că tot din acele timpuri, în alte documente găsim forme cu *n* în loc *r*. Dl. Hîjdău a arătat chiar din veacul al XVII-lea forma *numere* (pentru *numene; nomîna*) în cazania mitropolitului Varlaam, la anul 1643. Din lupta cu acel dialect au ramas după zdrobire cuvintele: *mărunt, rărunchi, cărunț, pârinc, freastî, sîngeră, nimăruî*, cari nu se află numai în limba literară ci și în dialectul Moldovenilor, se aude înse și *mănunt, minînțâl, nimănuî*,...

C și G.

Sînt tratate ca și în celelalte dialecte din Dacia lui Traian, aice nu se potrivesc Moldovenii cu Macedonenii, căci deși Macedonenii zic: *fați, terbu*... Moldovenii zic *faci, cerb*,...

Despre *ce* trebuie să spunem că la Moldovenii are o rostire mai apropiată de *ș* de cât la Munteni, de aceea aceștia rid pe Moldovenii și pretind că zicem *așela, șine*...

Cum că *ce* al nostru va fi semănînd a *ș* iese de crezut, dar pentru noi iese foarte limpede deosebirea și unuî care ar voi să se dea de Moldovan și ar rostî pe *ce* al nostru ca *șe* n'ar amăgi pe nime, fie-cine l'ar luă drept străin.

J.

Consoana *iot* ie prefăcută la noi în *ge*, și spre *j* n'a pășit. Acest obiceiî curacterizază bine dialectul moldovenesc.

Se zice *giug, giur, giudic*,... în loc de *jug, jur, judec*... cum se află la Munteni.

Lambrior a dovedit că aceste forme ale Moldovenilor sînt mai vechî de cit ale Muntenilor și că toți Romîniî au zis odinioară ca Moldoveniî și mai pe urmă unele dialecte au prefăcut pe *ge* în *j*. Ca dovadă aduse cuvîntul *jos* care se află și sub forma *gios* (la noi singura populară) venind din *dioso*, nu putem alt-feliu de cît să presupunem că *dioso* a trecut la *jos* prin *gios* din *ghios*. Prefacerea lui *dio* în *ghio*, se știe că s'a întimplat cu siguranță. Tot ast-feliu iese și cu formele *rotunjiur*, etc. carile la unuî Romîniî au ajuns la *rotunjiur* și trecerea a trebuit să se facă prin *ră-tunjiur* din *rotundiolo*.

(Va urmă.)

I. Nădejde.

VĂLUL NEGRU

de Charles Dickens. *)

Ieră în luna lui decembrie în anul 1811 : bătuseră zece ceasuri de sară. Un doitor tînăr, de curînd norocit cu diploma, ședea lîngă un foc care lumina cabinetu-î modest; viutul făcea gemete jalnice izbindu-se în ogeag; ploaea lovea din cînd în cînd cu tărăie în geamuri. Toată ziua, doitorul fusese nevoit să îmblă prin oraș, suferind frigul și ploaea, îndeletnicindu-se ca o treabă ce nu privea medicina; a uma gustă plăcerea de a fi învălit în într'un halat și de a-și simți picioarele în pantofi calzi. Ieră în acea stare de ferăcicire cînd somnul cuprinde încet încet toate

*) Traducerea s'a făcut din franțuzește.

simțirile, cînd închipuirea se avîntă pe aripile aurite ale visului. Mai întăi, gîndi că vîntul bătea peste măsură de strașnic, și scoase foarte înțelepțește închiere că, dacă ar fi fost afară, în loc de a fi așezat foarte îndeminatec lîngă toc, ploaia i ar bate aspru în obraz. Apoi gîndi la vizita ce, în fie care an, făcea, la crăciun, mergînd în orașul de unde ieră de loc și întilnindu-se cu cei mai buni prieteni; își închipui plăcerea ce vor simți văzîndu-l, și bucuria ce va face Emiliei, verișoara pe care ieră s'o iee, îndată ce s'ar fi auzit că au început a veni bolnavi la doftor. Gîndi în urmă că trebuia să se așteptela clienți mai numeroși, și că atunci va putea să-și aducă la îndeplinire visul din tinerețe; să aibă o femeie bună și iubită, care să învioșeze traiul lui cel trist și părăsit, și să-i dea curaj să lucreze mai cu inimă. Își puse apoi întrebare dacă va veni vre o dată un bolnav să-l cheme, ori dacă nu va veni nici o dinioară; și, în mijlocul acestor gînduri, acestor cereri, adormi adînc, visînd la jocurile din copilărie, la Emilia, al cărei glas vesel îi resună în minte, și a cărei mîna o simțea cum îl ținea de jucau sub copaci.

Se trezi cu această simțire: o mîna, în adevăr, ieră pusă pe umărul său, dar nu a copilei tinere și blînde, ci mîna sau mai bine laba unui băiet de vre-o un-spre-zece ani, părăsit chiar de mic de părinți, și pe care administrația parohiei îl dăduse în slujbă la doftor, cu leafa de un schelling pe săptămînă și hrană. Băietul i-ră datoriu să meargă pe unde l'ar tremete ucenicul lui Esculap, dar n'avea nemică de făcut; dormea toată ziua și-și lăsa somnul numai cînd pregătea ce-vă de mincare.

— O doamnă, domnule! o doamnă! zicea Tom împingînd încetișor pe stăpînu-su ca să-l trezască.

— Ce doamnă? strigă acesta, sărînd din fotoliu, și neștiînd bine dacă visul îi ieră numai părere, ori dacă nu cum-va vinise Emilia. Ce doamnă? Unde-i?

— Aici, domnule.

Și Tom arată cu degetul spre ușa de sticlă care despărțea odaea de cabinet, fața băietului arată mare groază și nu se putea crede că se spăriese până la atîta de venirea unui bolnav, ori cît de neobișnuit să fi fost cu asemenea lucruri.

Tinărul doftor se uită spre ușă: tresări văzînd cine îl așteptă. Înaintea lui stătea o femeie foarte naltă, ieră îmbrăcată în negru peste tot; un șal negru îi ascundea bustul, un vâl des tot negru îi acoperea fața. Stătea nemișcată dincolo de ușa de sticlă; și, deși nu o văzû făcînd vre o mișcare, înțelese că prin vâl îl privea țintă cu ochi pătrunzători.

Învîngînd o simțire de mierare și de neliniște, înaintă spre

ușă și o deschise. Ușa se deschidea în lăuntru, așa că necunoscuta nu-și schimbă starea.

— D-voastră voiți să vorbiți cu mine, doamnă ?

Respinse din cap că da.

— Poftiți de intrați, deci.

Femeea făcù un pas, și întorcînd capul spre băiet, părù că stă la îndoaia!

— Ieși, Tom, zise doftorul.

Tom cu ochii boldiți de frică și de mierare, nu mai așteaptă să-i zică a doua oară.

— Închide ușa ! îi mai zise stăpinul.

Tom o închise și se ascunse de ceea parte, ca sa audă și să vadă ce se va întimpla.

Trăgînd un scaun lingă foc, doftorul pofti pe necunoscută să șadă. Iea se apropiè încet, și doftorul văzù că glozul și ploaia mînjise straile de jale ale tainicei cliente.

— Ați înfruntat vremea rea, zise doftorul pentru ca să înceapă convorbirea.

— Da, respunse necunoscuta cu glas dureros și destăinuitoriu de grele suferinți.

— Sinteți bolnavă ?

— La suflet, nu la trup, sint foarte bolnavă. Dar n'am venit pentru boala mea. Cer ajutoriul Dvoastră pentru altul. Poate că fac o nebuie cerîndu-vă asemenea lucru, dar, în fie-care noapte, nedormind și plîngînd neîncetat, tot această giudire am avut'o. Văd, vai ! că ori ce ajutoriū omenesc nu-i va putea fi folositoriū, și totu-și mă îngrozesc, nu pot suferi ideea de a-l pune pentru vecie în secriū fără să caut să mă încredințez că ori-ce nădejde ie perdută cu desăvirșire.

Necunoscuta vorbea cu foc, cu sinceritate, de mergea drept la inima doftorului ; ieră încă tînăr și n'avuse încă timp de a se face nesimțitoriū, văzînd suferințele și cunoscîndu-le sub toate formele.

Se sculă cu grăbire.

— Dacă persoana de care vorbiți, ieste într'o stare așa de primejdioasă cît se vede din cuvintele Dvoastre; n'avem de pierdut nici un minut. Ieată sint gata să plec. De ce n'ați adus doftor mai din timp ?

— Pentru că ori-ce ajutoriū ar fi fost cu neputință mai curînd, pentru că chiar astă-zî nu putem face nemică încă, respunse necunoscuta împreunînd minele într'o mișcare de desnădăjduire.

Doftorul se uită în spré vâlul cel negru, care ieră tot lăsat peste față ; ar fi voit să vadă de pe expresia obrazului ce înțeles aveau vorbele femeii, dar vâlul ieră des și nu ieră chip să vadă ce-va pri'ntr'însul.

— Sinteți bolnavă, fără să știți poate, zise iel cu înduioșare. Frigurile v'au dat putere de a vă împotrivi la așa de crude turburări, la osteneții grele; acuma ardeți. Beți aceasta, — și îi dădă un pahar de apă, — liniștiți-vă, spuneți-mi cu tot singele rece ce felii de boală are persoana pentru care sinteți așa de îngrijită; spuneți-mi de cînd îi bolnavă. Îndată ce-mi veți da lămurirea trebuitoare pentru ca vizita mea să poată fi de folos, sînt gata să merg cu Dvoastră.

Necunoscuta duse paharul la gură fără să ridice vălul, și îl puse înapoi pe sobă fără să fi gustat dintr'însul; apoi zburcă în oftări.

— Știu că vorbele mele se par spuse în aiurarea frigurilor. Mi s'a mai zis tot așa, și mai cu asprime de cît de Dvoastră. Nu-s tinără, D-le, și cu cît mi se apropie viața de sfîrșit, cu atîta mi-î mai scumpă; totu-și, așîdă cu bucurie anii ce mai am de trăit, dacă ași putea, cu asemenea preț, să fac ca faptele ce vă spun să nu fie foarte adevărate, urmă sărmana femeie, dar acela despre care vă vorbesc va fi mine cu neputința de ajutat, știu, ce închipuirii înșelătoare îmi fac în această privința, și cu toate acestea, de și acuma îi aproape în minele morței, nu puteți să-l vedeți, nu puteți să-i dați nici un ajutoriu.

— M'ași teme să nu vă măresc durerea vorbind despre cele-mi spuneți, punindu-vă întrebări asupra unui lucru ce voiți a ascunde cu îngrijire; dar, dați-mi voie să vă spun, în cele ce-mi spuneți sînt lucruri cari nu se potrivesc de felii între dinsele și de necrezut. Ieste vorba, după dv, de o persoană care moare aproape acuma, și pe care nu pot s'o văd, chiar de ași putea să-î fiu folositoriu; vă temeți că mine demineată să nu fie prea tirziu, și cu toate acestea numai mine voiți putea să încerc a-î da ajutoriu. Iubiți foarte mult acea persoană; vorbele d-voastre, turburarea ce simțiți, toate arată cîtă grijă vă roade. De ce să nu încercăm a-î scăpa zilele înnainte de a fi poate trecut timpul?

— Dumnezeuule! Dumnezeuule! strigă necunoscută vîrsînd lacrimi, cum pot aștepta să mă creadă străini cînd chiar mie mi se par lucruri de necrezut? Nu voiți deci să veniți mine? zise iel sculîndu-se iute.

— N'am zis că nu vreau; dar vă înștiințez că, dacă stăruiti să amînați chemarea unui doftor, dacă persoana aceea va muri, aveți asupra-vă răspunderea cea mai îngrozitoare.

— Nu va cădea asupra mea această răspundere! răspunse străina cu amărăciune. Cît despre mine, voiți răspunde de toate faptele mele.

— Sînt datoriu să dau ajutoriu ori cui mi-l va cere. Voiți face cum voiți, deși mi se par lucruri foarte ciudate. Voiți vedea,

pe bolnav mine deminează, lăsați-mi adresa. La ce ceas va trebui să vin?

-- La nouă.

— Iertați-mă dacă vă mai întreb: acuma îl aveți sub îngrijirea d-voastră?

— Nu.

— Nu puteți deci să-l ajutați? Ar fi de prisos să vă spun ce trebuie să-i faceți în timpul nopții?

-- Acuma n'am nici o putere.

Văzînd că nu poate scoate nici o lămurire de la necunoscută și dorînd a pune sfîrșit acestei scene dureroase, căci durerea femeii, stăpînită cu greutate, zburcea, doftorul făgădui din nou că la nouă ceasuri va merge negr-șit. Femeea îi dădu adresa unei uliți aproape necunoscută la Walworth, apoi se îndepărtă în tăcere fără să și fi ridicat vâlul.

Firește că o vizită așa de ciudată a făcut întipărire adîncă asupra doftorului, care gîndi mult asupra celor întîmplate, dar în zădar. Prea luminat pentru a putea presupune ce va nefîrec în aceste întîmplări, căută în deșert vre o explicare. Să fi fost oare vorbă de oucidere menită pentru noaptea aceea ch'ar, și de o dată tovarășă la crimă, necunoscuta să fi început a avea muștrări de conștiință, și să caute a împiedecă îndeplinire, nelegiuirei aducînd, la vreme, un doftor ca să dea îngrijiri victim-ei? Dar lucruri de acestea nu se întîmplă în mijlocul unui oraș mare. Nu ieră mai de crezut că femeea ce venise la dînsul ieră nebuună? Această nesiguranță împiedecă pe doftor de a dormi: nu putea să alunge diu mintea-i vâlul negru; așteptă ziua cu nerăbdare; vroea să știe ce taiuă să fie. După ce începù a se lumina, porni spre Walworth

Walworth, spunem pentru cei ce nu cunosc bine geografia Londrei, ieste unul dintre satele cele multe ce formează o incîngătoare în jurul capitalei britanice, și pe cari aceasta le înghite încet încet întinzîndu-și casele pe acolo. A-zi încă Walworth ieste un loc cu nume reu. Nu se află pe acolo nici un baucheriu. Acum cincî-zeci de ani, ieră o mahală pierdută, îngrozitoare, unde ierău cite-va locuinți păcătoase, în cari ședeau oameni cu mutre ce te puneau în prepusuri, prea săraei pentru a locui într'o mahală cînstită, ori avînd pricinî binecuvîntate pentru a le plăcea să-și facă cuiburile în aceste locuri pustii și îndepărtate. Poliția nu se arată pe acolo, în încurcătura aceasta de vizuini puturoase pline de rugabonzi, de hoți, de gazde de talhari, de calpuzani și de drojdiile poporului pline de viții și de crime.

Doftorul își căută drumul, nu fără greutate, prin atîtea ulicioare ori cărări glodoase.

Cîte-va grădini reu lucrate, locuri goale încunjurate cu zaplazuri năruite, putrede ori sparte, se înșirau destul de neregulat la dreapta și la stînga. Baratce de lemn reu închise, bordee cu înfătoșare înfricoșătoare, iewau semămate ici colò.

Trebuca să aibă cine-va vre o treabă foarte grabnică ca să vie așa de departe într'o adunătură de bordee.

Doftorul întîlni cîți-va inși stremțuroși pe cari îi întrebă despre ulița ce căută, și după ce primii feliurite responsuri nepotrivate și neîndestulătoare, ajunse în sfîrșit.

Ieră însfîrșit dinaintea casei despre care îi vorbise femeea îmbrăcată negru. Casa numai cu două rînduri, nu mai fusese reparată de cînd o făcuseră; se vede că voeau să o lase să se ruineze încetul cu încetul. Ieră singură, lîngă o mlaștină, și ușa îi iewă închisă. La cele două ferești de la rîndul al doilea iewau perdele trase cu mare îngrijire, se îngrijau să nu cum-va să privească cine-va ce se face în lăuntru. Nici un zgomot nu iewea dinlăuntru; nu se arată nici un semn că trăește cine-va acolò.

Tinărul stătù puțin pe gînduri înaintea de a ridică ciocanul; privi casa; i se părea că are mutra cea mai respingătoare ce se poate închipui pentru o adunătură de lemne și de tencueală. Știea cîți oameni rei se află în capitale și cum nu s'ar fi ferit de nici o fără de lege; innădușitorii, invietorii, nu-și cîștigaseră încă numele cel îngrozitoriu; dar doftorul imblase în spitale: știea că pentru a căpătà cadavre doftorii engleji cumpără foarte scump și în taină, ticăloșii neguțitori de carne de mort nu se feresc totdeauna de omoruri. Dacă ar fi ales cine-va o locuință în care să îndplinească cele mai grozave meșteșuguri, negreșit că i-ar fi plăcut casa ce-i sta dinnaintea ochilor.

Totu și doftorul nu stătù mult la cumpene: i-ar fi fost rușine să se întoarne, să fugă de o primejdie, poate numai închipuită. Cădea o ploae înghețată; trebuca să se hotărască într'un feliu și încă iute. Se apropiè de ușa și lovì încetișor cu ciocanul.

Îndată se auziră cîte-va cuvinte rostite încet; cine-va stînd pe scară spunea altuia de lîngă ușa ce să facă. În curînd se auzì cum trăgea zăvoarele; apoi cheea scîrții în broască și un bărbat nalt cu chipul selbatec, galbăn ca un mort, cu ochii rătăciți, cu părul zbîrlit, cu hainele necurate, se ivì pe prag. Ușa întorcînduse pe țîini fără zgomot lăsă loc de intrare.

— Poftim de intrați, domnule.

Doftorul făcù cîți-va pași în coridor, și ușa se închise în urmă-i; cheea și zăvoarele împiedeau iewară-și ori-ce vizită neplăcută.

— Poftim pe aice

Doftorul fu dus într'o odăiță de la capătul coridorului.

— Am ajuns la vreme? întrebă iel.

— Ați venit prea de timpuriu, îi răspunde omul ce-l primise. Doftorul făcù un gest de mierare și de spaimă; omul nalt parcă nici nu băgă samă.

— Fiți bun de stați aice, domnule; nu veți așteptă mult, vă făgăduesc.

Și necunoscutul ieși închizind ușa cu cheea.

Doftorul, după ce se văzù singur, se uită să vadă în ce feliu de loc se află. Două scaune șchioape și o masă stricată alcătueau toată mobilarea. O grămadă de cărbuni ardea încet și parcă cu părere de reu; umezala curgea pe zidiurile grele, și singura fereastră a odăiței ieră spre o ogradă plină de apă și încunjurată cu un zidiu a cărui culoare, verde urită, supără privirea. Ochiurile de la fereastră se stricaseră de mult și ierău înlocuite prin hîrtie care se spărsese și iea. Nu se auzea nici un zgomot în toată locuința și doftorul începù a se cam îngriji de sfîrșitul acestei ciudate întîmplări în care se vîrise. Se întrebă plin de neliniște pentru ce l'a închis. Dar crezù de prisos să strige, să încerce a fugi. Înțelese că-i prins și că trebuia să aștepte.

Trecù un șfert de ceas; răbdarea Esculapului nostru se apropiea de sfîrșit, cînd auzi zgomotul unei trăsuri venind în trapul cel mare. Trăsura se opri diinnaintea casei; ușa se deșchise: o convorbire, al cărei înțeles nu putea să-l deosebească, începù în coridor, apoi auzi zgomot de pași: doi sau trei oameni se sueau pe scară ducînd o greutate. După jumătate de minuntă, cei ce se urcaseră se scoborîră și ieșiră. Ușa din spre uliță se închise în urma lor cu zăvoare și cu cheea.

Se făcù ieară-și tăcere.

Amețit prin o înlăntuire de împrejurări așa de tainice și pe cari nici nu mai cercă să le înțeleagă, doftorul stătea fără mișcare și fără glas înnaintea focului, care se stînsese. În curînd se deșchise ușă acestei odăi ticăloase și văzù înnaintea sa aceea-și femeie care, sara trecută, venise la dînsul. Pe obraz avea tot vâlul cel negru, din piept îi ieșeau oftări sfășietoare. Nu rosti nici un cuvînt, dar făcù semn doftorului să vie. Iel ascultă, și, urcîndu-se pe scară, intră într'o odaie mai fără mobile. Într'un colț ieră un pat soldătesc. Perdele de stofă proastă, întinse la ferești, făceau aproape de tot întunec în odaie; și pe cînd doftorul cercă să deosebească lucrurile, femeea alergă lîngă pat și căzù în genunchi.

Doftorul văzù atuncî că pe pat ieră un om, învălit și întins. Nu se mișca de loc; capul și fața ierău descoperite; ieră legat pe sub fălci și nodul venea în crîștetul capului; ochii îi ierău închiși și brațul sting atîna pănă la pămînt.

Înd cu blindețe pe necunoscută la o parte, doftorul luă mina acestui nenorocit și apoi o lăsă îndată, ca și cum ar fi atins un fier roș.

— Dumnezeule mare! strigă ieI, acest om ie mort

— Nu, nu-î mort! respunse femeea neagră sculindu-se și frîgîndu-și minele; nu spuneți că-î mort, nu pot să mă deprind cu asemenea ideie! Cîți oameni n'au fost aduși la viață după ce se crezuse că nu mai li se poate da nici un ajutoriu! Cîți ar fi scăpat dacă li s'ar fi dat ajutoare la vreme! Cercați, domnule, de faceți ce-vă pentru dînsul; dați-vă toate silințele; tot putem avea încă nădejde. Poate acuma chiar îl părăsește viața. Grăbiți-vă, în num-le ceriului, grăbiți-vă, fiți mintuitoriu lui și al meu!

Și nenorocita frecă cu grabă templele, pieptul celui ce zăcea înaintea ieI; îi lovea în palme, dar aceste mini, tapene de receală, cădeau cu greutate cum le lăsă din ale ieI.

— Zădarnic, zise doftorul cu glas trist. Totu-și ridicăți perdelele.

— Pentru ce? strigă necunoscuta trăsărind.

— Ridicați perdelele, vă zic, vă poruncesc! respunse doftorul cu tărie.

— Am voit să fie întunecoasă odaiea, respunse femeea răpezindu-se înaintea doftorului ca să-l împiedece de a se apropia de fereastră. Fie-vă milă de mine. Dacă aice pe pat iese un cadavru; să-l văd cel puțin numai ie!

— Moarcea acestui om nu-î firească! strigă doftorul, care, răpezindu-se, dădu într'o parte perdeaua.

Necunoscută cercă în deșert să-l oprească, vâlul îi căzû, și arată fața unei femeI bătrine de vre-o cincî-zeci de ani care fusese frumoasă, dar, pe care lacrimile, lipsele de tot feliuI, o zdrobiseră și îmbătrîniseră de timpuriu. O tremurătură nervoasă mișcă buzele nenorociteI și ochii îi străluceau de neșuferit.

— L'au omorit cu silnicie! zise doftorul arătînd cadavruI și uitîndu-se cu staruința la femee.

— Da, respunse ieI cu glas înnădușit!

— L'au omorit!

— Da ca niște barbari! ieI pe D-zeu de martur!

— Și vinovatul, cine-î? strigă doftorul apucînd pe necunoscută de braț.

— Uitați-vă măi întăiû, și apoi întrebați.

Tinărul se plecă spre cadavruI care ieră bine luminat. Fața mortuluI ieră înflată și vinele pline de sînge negru; ochii ieșiți din orbite; limba se vedea între buzele pline de spumă. Un cerc albastru se vedea în jurul gituluI. Adevărul se cunoșcu.

Acest om îi unul di'ntre cei osindiți la moarte și cari au fost